

ТІЛО: МОЖЛИВІСТЬ ІНШОГО ПОГЛЯДУ¹

У статті, відштовхуючись від докорінного переосмислення проблеми кореляції між тілом і тілесністю в межах деконструкції, окреслено проблематику тіла у відриві від тілесності чи будь-яких кореляцій. Запропоновано соціокультурний, гуманітарний погляд на цю проблематику, що не виключає філософських ремінісценцій. З позицій теорії культури автор вважає, що в межах деконструкції (із залученням деяких інших дослідницьких напрямів) можна по-новому поглянути на кореляцію тіла з тілесністю, для того щоб на теоретичному рівні позиціонувати тіло «як таке» і поставити питання про його деконцептуалізацію.

Ключові слова: тіло, тілесність, тіло «як таке», матеріальність, Жак Дерріда, деконструкція, природа, мислення, культура.

Тіло є доволі поширеною, навіть типовою темою наукових розвідок. Переважна більшість досліджень гуманітарного (і не лише) спрямування зосереджена довкола так званих кореляцій тіла з супутньою проблематикою: мода, насилля, споживання, біовлада тощо. Погляд на позиціонування тіла залежить від професійних зацікавлень дослідників, які співвідносяться з напрямками гуманітарних наук: культурологія, лінгвістика, медіа, мистецтво, література, соціологія, психоаналіз, філософія. Це дає підстави стверджувати, що тему тіла досліджено на достатньо високому рівні, що є, безумовно, позитивним чинником. Утім, лакуни лишаються, і вони суттєві.

Постановка проблеми. Однією з головних проблем є кореляція між тілом і тілесністю. У межах деконструкції вона зазнала докорінного переосмислення, що не означає всебічного розгляду. Питання потрібно сформулювати так: чи можемо ми помислити тіло «як таке»? І якщо можемо, то яким саме має бути мислення, що дасть нам змогу звернутися до тіла безпосередньо? Проблема полягає в тому, щоб, по суті, дати відповідь на фундаментальне питання не просто з огляду на філософію, а й з позицій теорії культури. Відповідь, якщо вона є, має певну складність, яка криється в розрізненні тіла та тілесності, розрізненні того, що, як у континентальній, так і в аналітичній традиціях, розглядають через набір відношень або за посередництвом того, що Квентін Мейясу називає кореляцією (Meillassoux 2006). Якщо лаконічно

сформулювати питання, то воно звучатиме так: що таке тіло без прив'язки до будь-яких кореляцій?

Стан наукової розробки проблеми. Теми тіла, тілесності достатньо добре досліджено в різних галузях гуманітарного знання. Назвемо лише ті праці, які так чи інакше виявилися суттєвими для нашого дослідження. Насамперед це різноманітні варіації деконструкції: тексти Катрін Малабу «Changer de différence. Le féminin et la question philosophique» («Змінюючи різницю. Фемінне і питання філософії»), «Whither Materialism? Althusser/Darwin» («Куди рухається матеріалізм? Альтюссер/Дарвін»), «Le Plaisir effacé. Clitoris et Pensée» («Стерте задоволення. Клітор і мислення») (Malabou 2009, 2015, 2020), у яких знаходить своє продовження тематизація концепту пластичності з безпосереднім виходом до етичних, політичних, культурних проблематизацій тіла й тілесності; книга Джудіт Батлер «Bodies That Matter: On the Discursive Limits of “Sex”» («Тіла, які мають значення: Про дискурсивні межі “статі”») (Butler 1993), у якій авторка, зокрема, розмірковує над темою статі як «ідеального конструкту»; відоме інтерв'ю Гаятрі Чакраворті Співак «In a Word» («Одним словом») (Spivak 2009), у якому ставиться під сумнів можливість пізнати тіло «як таке». Всебічно вивчає взаємозв'язок тіла і письма та висуває тезу, згідно з якою тіло стає доступним виключно через його оприявлення за посередництвом письма, Жан-Люк Нансі в роботі «Corpus» («Корпус») (Nancy 2000). Також вагомими є праці «Profanations» («Профанації»), «Nudities» («Нагота») Джорджо Агамбена (Agamben 2006, 2011), «Sade, l'invention du corps libertin» («Сад,

¹ Статтю підготовлено в межах дослідницького проекту «The Deconstruction of Incognito and a New Philosophical Language» за підтримки Інституту гуманітарних досліджень (Institut für die Wissenschaften vom Menschen) (Відень, Австрія).

винайдення тіла лібертена») Марселя Енафа (Hénaff 1978). Основним теоретичним підґрунтям слугують розвідки Жака Дерріда, Людвіга Вітгенштайна та Квентіна Мейясу. Утім, перераховані вище автори доволі скептично налаштовані стосовно позиціонування тіла «як такого», хоч і не виключають такої опції.

Метою статті є окреслення можливості такої моделі, яка б дала змогу помислити тіло окремо від кореляцій з тілесністю. Ми не стверджуємо, що вже маємо готові відповіді на всі поставлені питання. Ідеться не про те, щоби втрутитися в дискусію, а про те, щоб на основі і з урахуванням цих дискусій вибудувати власну позицію. Важливо показати якщо не розв'язання проблеми, то хоча б шляхи, які ведуть до нього.

Виклад основного матеріалу. Якщо тілесність має стосунок до того, що означено, названо, підписано і вписано в різноманітні дискурси, то тіло, як щось радикально інакше, має стояти осторонь, виходити за межі означення, не підлягати означенню. Вийти за межі означення – вийти за межі дискурсу, за межі мови. За словами Людвіга Вітгенштайна: «5.6. *Die Grenzen meiner Sprache bedeuten die Grenzen meiner Welt*»² (Wittgenstein 1969, 89). Ми не маємо відповідних інструментів і навіть самої перспективи, аби наблизитися до тіла (і не лише до нього), окрім мови. Наближення до тіла не є його осмисленням поза кореляцією. Захоплення тіла мовою автоматично означає вписування його до дискурсу (наприклад, дискурсу конкретної мови або дискурсу в розумінні Мішеля Фуко (Foucault 1971)). Тіло, захоплене мовою, перетворюється на тілесність, а отже тілесність якщо і не розриває зв'язків із тілом (про це свідчить етимологія слів «тіло», «тілесність» (або французькою «corps», «corporéité»)), то дистанціюється від нього. Інакше кажучи, мова виконує подвійну функцію: а) вона сигналізує про тіло, дає деяке знання про нього, тобто до певної міри технічно його відтворює, і б) відвертає від нього до тілесності, в такий спосіб створюючи і зміцнюючи кореляцію.

Диференціація – розрізнення тіла і тілесності – є теоретичним експериментом, конструюванням ситуації, навіть спекуляцією (за Квентіном Мейясу), бо тіло і тілесність, безумовно, корелюють між собою і мають довгу історію співіснування (на це вказують феміністичні, гендерні студії, проблематика біополітики і біовлади). Виклик вагомий: якщо ми зможемо наблизитися до відповіді на питання, як помислити тіло

«як таке», що таке тіло «як таке», то не просто переглянемо ставлення до тілесності, переосмислимо її з інших вихідних позицій, а й в принципі деконструємо одну з центральних тез – «тіла мають значення», як стверджує Джудіт Батлер (Butler 1993). Стає ймовірною думка: тіла «як такі», тіла самі по собі значення не мають. Тіло є нейтральним. Утім, будь-які намагання схопити тіло «як таке» наштовхувалися і далі наштовхуються на спротив мови, дискурсу. Коли я промовляю «тіло» або пишу слово «тіло», то тим самим я вже звертаюсь до послуг мови і виходжу за межі чистої матеріальності, якою тіло є насамперед. Питання, поставлене на початку тексту, видається безнадійним, навіть абсурдним, адже все, що мене оточує, так чи інакше пронизане мовою, увібрало в себе мову, мова створює межі, кордони, які начебто ніколи не здолати. Але що, якщо мова, яка обмежує, має лакуни, шпарини або *porosität* (пористість, якщо використати термінологію Вальтера Беньяміна)? Власне, потрібно вивести таку мовну гру (або запропонувати такий концепт), що дасть змогу звернутися до тіла «як такого», до тіла безпосередньо. Варто наголосити, що нас цікавить соціокультурний, гуманітарний погляд на цю проблематику, що не виключає філософських ремінісценцій.

В одному з інтерв'ю Гаятрі Чакраворті Співак зазначає:

The body, like all other things, cannot be thought, as such. I take the extreme ecological view that the body as such has no possible outline <...> As a text, the inside of the body (imbricated with the outside) is mysterious and unreadable except by way of thinking of the systematicity of the body, value coding of the body³ (Spivak 2009, 22).

Співак наполягає на тому, що тіло є продовженням і повторенням природи, але водночас – це і розрив з природою. І тут виникає інша проблема: якщо тіло є продовженням природи і тіло ми не можемо помислити, то чим є природа? Недостатньо сказати, що природа «як така» недосяжна для нашого розуміння. Це приховує і примножує проблеми, а не розв'язує їх. Що таке природа? Чи існує природа поза кореляцією з культурою (текстом)? Думка Співак підштовхує нас до твердження: природа (як і тіло)

² «5.6. *Межі моєї мови* означають межі мого світу» (тут і далі переклад наш. – В. М.).

³ «Тіло, як і все інше, не можна осмислити як таке. Я дотримуюсь максимально екологічного погляду щодо того, що тіло як таке не має жодних обрисів <...> Подібно до тексту, внутрішня сторона тіла (посдана із зовнішньою) є таємничою і такою, яка не прочитується жодним чином, окрім як за посередництвом мислення про систематичність тіла, про ціннісне кодування тіла».

не може бути помисленою, а отже те, що не може бути помисленим, помисленим не в конкретно-му топосі і часі, а в принципі помисленим, як мінімум підважується. Якщо припустити, що щось виходить за межі мислення, за межі рацію, то таке припущення або є безглуздом, або вимагає мовчання (якщо не розцінювати мовчання як певний дискурс, який щось «говорить», несе певне повідомлення). Згідно з Жаком Дерріда:

Il n'y a pas de nature, seulement des effets de nature; dénaturation ou naturalisation. La nature, la signification de nature, se reconstitue après coup depuis un simulacre (par exemple la littérature) dont on la croit la cause ⁴ (Derrida 1991, 216).

Тобто, коли ми висловлюємось про природу, коли ми дещо означаємо як природу, то тим самим ми підпадаємо під вплив ефекту природи, під ефект того, що природою не є, адже про саму природу ми не можемо сказати, що вона є, ми стикаємося з назвою, з іменем, а не з чимось матеріальним або із самою матеріальністю в чистому, незайманому вигляді. Як досягнути матеріальності (а не просто її описати)? Значення природи мусить відновлювати себе, відновлювати і вбирати нові значення, відновлюючи і вбираючи означення, або обростати значеннями, відновлюючись. Причиною, яка слугує запуском відновлення, є підробка (*un simulacre*). Як приклад Дерріда наводить літературу, але можна сказати, що письмо є такою підробкою, чимось штучним, що завдає ударів по природі і тілу. Себто ефекти природи через денатурацію або натуралізацію, так само і тіло – через його розкладання або надання якостей.

Тіло, якщо ми таки залучаємо мову і письмо, є не чим іншим, як конструктом, чимось синтетичним – і цей синтетичний конструкт мислиться як щось природне. Штучна природність і природна штучність. Та чи не заходимо ми на поле тілесності? І в такий спосіб ототожнюємо тіло-тілесність, різниця між якими стає суто контекстуальною замість того, аби бути концептуальною? Натомість слова Співак, Дерріда, а також позиція Батлер дають підстави стверджувати, що через те, що тіло/природа не можуть бути помисленими, вони є радикальною інакшістю стосовно тілесності. Радикальною інакшістю і радикальною матеріальністю. Тіло є такою матеріальністю, яка здатна не лише

жити, а й помирати. Тілесність, перебуваючи на території значення, не є смертною в прямому сенсі цього слова, її «життя» також переглядається, це «конотативне життя», життя в мережі конотацій. Слушною видається думка Ролана Барта, для якого протилежністю життя в контексті теми тіло-тілесність є не смерть, а мова.

Щодо природи важкувато застосовувати дихотомію життя-смерть, вона «розташована» по той її бік. Тіло цілком вписується в обидві дихотомії: життя-смерть, життя-мова. Ба більше, неоднозначність ситуації в тому, що мови завжди недостатньо, аби адекватно висловлюватися про тіло, репрезентувати його. Адже коли ми висловлюємося про тіло, то висловлюємось про те, що в якийсь спосіб оприявнюється в порядку реального (за Жаком Лаканом). Тіло пручається будь-якому визначенню, але воно не є невизначеним.

Мовна гра або концепт зводиться до того, щоб, не називаючи тіло тілом, підштовхнути до нього, скерувати до нього як до чогось нейтрального. Одним із прикладів мовної гри, в якій просвічує тіло як нейтральне, є неідентифіковані рештки. Самі по собі рештки є тим, що за будь-яких умов не може бути ідентифікованим, ідентифіковані рештки перестають бути рештками, вони знаходять ім'я, характеристики, вони стають внесеними до бази даних. Ідентифікація є тим, що надається і привласнюється, але, в цьому випадку, привласнюється не рештками, а кимось іншим. Рештки задіяні в ідентифікації або опосередковано (вони не дають згоди), або фактично. Рештки набувають цінності в процесі ідентифікації і після її завершення, це зовнішня цінність, рештки нейтральні у своєму ставленні до о-цінювання. З упевненістю можна стверджувати, що неідентифіковані рештки є інкогніто *par excellence*. Рештки мовчать. Так само мовчить тіло, мовчить у тому сенсі, що воно здатне оперувати фонетикою, а не фонологією, вторгнення тілесності призводить до фонології.

Ім'я завжди відрізняється від того, кого/що воно іменує. Ім'я завжди-вже іменує когось/щось іншого/інше. Ім'я завжди створює гетерогенності. Якщо ім'я відрізняється від того, кого воно іменує, якщо воно завжди створює відмінності, якщо воно завжди є чимось, що «між», то і тіло не є винятком, принаймні за першого наближення – слово «тіло» і його референт, не кажучи про поняття. Найменувати щось, приписати йому ім'я є означенням. Означення, яке себе іменує, стає сигніфікантом. Тобто тіло має і сигніфікат, і сигніфікант. Відповідно до цього, тіла такі мають значення. Та що, якщо ми сфокусуємось

⁴ «Немає природи, тільки ефекти природи; денатурація або натуралізація. Природа, означування природи, відновлює себе постфактум із підробки (наприклад, літератури), причиною якої вона вважається».

на референті? Якщо ми за точку відліку візьмемо те, що походить від природи (або краще від матеріальності) як нейтральної. Для Барта «le Neutre n'est pas une moyenne d'actif et passif <...> bref, si l'on peut dire, le contraire d'une antinomie»⁵ (Barthes 1980, 135). Він дистанціюється від природи, навіть заперечує природу: «le Neutre n'est donc pas le troisième terme – le degré zero – d'une opposition à la fois sémantique et conflictuelle»⁶ (Barthes 1980, 136). Навіть тіло ми не можемо безапеляційно записати до чогось природного. «Як таке» тіло мало б позиціонуватися по той бік культурного, етичного, політичного і навіть біологічного, але тіло – занадто зручний, пластичний матеріал для теоретичних побудов, а для біовлади і біополітики й поготів. Тіло не просто підкорюють і контролюють, воно власним рухом підкорюється і стає під контроль. Будь-яка його позиція погоджується на те, щоби бути контрольованою. Певним чином ставлення Барта до нейтрального і Джорджо Агамбена до профанації в контексті тіла-тілесності збігаються. Агамбен наводить думку Беняміна про те, що сексуальне задоволення (яке призводить тіло до бездіяльності) розриває пута, які пов'язують людину з природою (Agamben 2011, 103).

За словами Агамбена, «la profanation <...> implique une neutralization de ce qu'elle profane. Une fois profané, ce qui n'était pas disponible et restait séparé perd son aura pour être restitué à l'usage»⁷ (Agamben 2005, 68). Важливо, що профанація дезактивує диспозитиви, на відміну від секуляризації, яка зміцнює біовладу. Тіло має не десакралізуватися, а зазнати профанації, так само як і тілесність. Тіло має стати (воно вже є) невидимою матеріальністю, невидимою в сенсі розрізнення. Неідентифіковані рештки є тим (у тілі?), що можна назвати нерозрізненою матеріальністю. Нерозрізнена матеріальність як те, що не в статиці, а в динаміці, саме ця динаміка, цей рух забезпечують і убезпечують нерозрізнену матеріальність. Нерозрізненість не означає цілісність, а також не означає щось, що потенційно може бути розрізненим. Нерозрізненість як одночасність, як тотожність-у-відмінності. Буквально *anatomicus* – розрізаю, – те, що можна розрізати, вже не є цілісністю, але воно не є і частиною, через те що розрізнення має цезуру, і кожна частина може (але не має)

⁵ «Нейтральне не є чимось середнім між активним і пасивним <...> тобто, так би мовити, протилежність антиномії».

⁶ «Нейтральне не є третім елементом, нульовим ступенем семантичної і водночас конфліктної опозиції».

⁷ «Профанація <...> нейтралізує те, що вона профанує. Колиш профановане, те, що було недоступним і лишалося відокремленим, втрачає ауру, аби відновитися у вжитку».

виявлятися цілісністю для наступної частини. Анатомізована нерозрізнена матеріальність, яка є матеріальністю в зіткненні/зіткненнях. Розрізання тіла і природи або відрізання тіла від природи, відрізання тіла від тілесності, нейтралізація і профанація.

Коли я говорю про розрізнення тіла і тілесності, то мені йдеться, відповідно, про тіло людини і тілесність людини. Про те, що варто взяти під сумнів, щоб надалі деконструювати взаємозалежність тіла і людини, поставивши питання: чи вичерпується те, що прийнято називати людиною, тілом (корпусом, тулубом тощо), чи слово «людина» у всіх випадках свого використання обов'язково передбачає наявність тіла, чи достатньо тілесності, чи в принципі тілесність покриває людину, чи тіло є загальним словом, яке огортає не лише людину або охоплює більше ніж людину (можливо, більше ніж живе)?

Неідентифіковані рештки не тотожні тілу. Не тотожні конкретному тілу (конкретне тіло – тіло, означене хоча б словом «тіло»), також вони не тотожні тілу «як такому». Що таке тіло «як таке» – ось одне з ключових питань, відповідь на яке ще потрібно продумати. Ідентифікація або ототожнення того, що я називаю рештками, з тілом, або перехід решток у тіло, бо ми маємо справу з одним і тим самим матеріалом, з однією матерією, або з річчю, яка стає чимось окресленим, стає тілом, перетворившись/перейшовши з реального в символічне або обернувшись на символічне з реального; тож чи не є подібне ототожнення, ідентифікація чимось штучним, синтетичним, що контролюється? Чи можемо ми сказати, що тіло належить, конструюється, а рештки завжди-вже перебувають поза цим, чи навпаки? Ідентифікація як ототожнення відбувається в режимі (подальших) розрізень без залучення опозицій. Рештки-тіло-тілесність не є опозиціями одне до одного, вони перебувають у ланцюгу розрізень.

Дерріда в Єльському семінарі, присвяченому Маргіну Гайдеггеру, говорить: «the thinking of language is not linguistic, the thinking of linguistics is not linguistic»⁸ (Derrida 2021, 10), але мислення про мову, про лінгвістику тощо не чуже мові й лінгвістиці, тобто, у випадку з тілом, воно само себе деконструює, точніше – слово або поняття «тіло» само себе деконструює. Це означає, що мовиться про інше проговорювання й осмислення тіла, яке «конститується», уможливується

⁸ «Мислення про мову не є лінгвістичним, мислення про лінгвістику не є лінгвістичним».

деконструкцією (нехай це «конституювання» відбувається (наразі) в тексті). Справді, якщо слідувати лінії Гайдеггера, то мислення про тіло не є мисленням з позиції тіла, мислення про тіло відбувається з позиції тілесності, тобто тіло є тим, що репрезентується тілесністю (потрібно пам'ятати про режим розрізнення, а про репрезентацію – як щось репресивне). Осмислення тіла з позиції тілесності утримує і специфічне положення (або статус, або точку) тіла, яке само себе підписує, уприсутнює (коли ми говоримо про тіло, то говоримо про більше ніж одне тіло, окрім тих випадків, коли потрібно наголосити на окремішності), що «сигналізується» деконструкцією. Себто ми маємо, з одного боку, різні модальності тіла, а з іншого – радикальну позицію, статус, точку тіла «як такого». Маємо відмежуваги/захистити тіло від уявлень про нього, від тіла як уявлення, від контамінацій. Погодилося зі словами Дерріда: «if there is anything one can absolutely shelter from all technicity, in language, and therefore in thought»⁹ (Derrida 2021, 7). Також роздум про тіло «як таке» і розрізнення між «як таким» і «не як таким» вимагає залучення теми живого і тваринного, що, з огляду на обсяг цього тексту, наразі не є можливим (наголосимо, що тут принциповими є тексти Жака Дерріда і Квентіна Мейясу).

Чи існує тіло «взагалі»? Тіло «взагалі», яке б мислилось окремо від тіла «як такого»? У Єльському семінарі Дерріда зазначає: «sometimes, within what is called a region, an advance, let's say, can occur that calls into question the entire schema <...> Which is to say that what appears in a region does not belong to a region»¹⁰ (Derrida 2021, 40). У цьому ключі можна ризикнути й припустити: тілесність належить тілу. Якщо б ми рухались у дискурсі тіла «взагалі», то це неминуче підважило б тілесність, поставивши її в залежність від тіла, нехай це не виключно інструментальна залежність, а залежність метафізична, якщо тіло уявляється першоджерелом, виток, точкою відліку тілесності. Але нас цікавить тіло «як таке», тіло в ланцюгу розрізнення, тобто та точка, яка збігається з негерменевтичним, а отже в цій позиції тілесність не належить тілу, принаймні вона йому не підкоряється, тілесність може запитувати тіло, по суті, життя/існування тілесності – це запитування тіла, таке запитування в різних дискурсах

⁹ «Чи є щось, що можна абсолютно захистити від технічності в мові і, відповідно, в думці».

¹⁰ «Іноді в межах того, що називають регіоном, може відбуватися, скажімо так, зрушення, яке підважить усю схему <...> Це означає, що те, що виникає всередині регіону, самому регіону не належить».

постійно атакує тіло, тим самим оприявнюючи його в одній з модальностей. Тіло в дискурсі тіла «взагалі» доходить до нерозрізнення, тіло «як таке» перебуває в ланцюгу розрізнення. Те, що «взагалі» не може бути розміщено в розрізненні, не може розрізнитися. Тіло «взагалі» – це «поверхневе» тіло, нездатне на «як таке»? Зрештою, розрізнення між твариною і людиною (це потребує окремого ґрунтового дослідження) є розрізненням між «не як таким» і «як таким»: «It is the possibility of the “as such” that makes possible, that opens the gift, of which only the human is capable»¹¹ (Derrida 2021, 21). Для Дерріда розрізнення людини і тварини не є певним «розривом» між «як таким» і «не як таким», а ще одним режимом *différences* (у множині, без опозицій). У цьому сенсі або режимі тіло «як таке» є прихованим, завуальованим різноманітними контекстами. Воно захоплене, замасковане, завуальоване контамінаціями, тобто воно контаміноване. Сенс у тому, щоб якщо і не звільнитися від подібних контамінацій, то хоча б розхитати їх. Своєю чергою є контамінація між тілом «узагалі» і тілом «як таким»: мова не йде про сутнісну різницю між ними. Контамінація є умовою тіла «як такого».

У статті, присвяченій темі матеріалізму, Катрін Малабу пише: «can we transpose what happens at the level of nature to that of the political and of history?»¹² (Malabou 2015, 49). Модифікуємо тезу: чи можемо ми розглядати тіло як розрізнення, переносити його до чогось природного, до процесів природи? Якщо тіло є конструктом, то і тіло як щось дотичне до природи також є конструктом. Ми стикаємося з постійними ототожненнями і класифікаціями, з подібностями і системністю, тяжінням до усталеності. І тут є доречною концепція «матеріалізму зіткнення», до якої звертається Малабу, апелюючи до Луї Альтюссера:

Materialism of the encounter <...> doesn't presuppose any telos, reason, or cause – such a materialism claims, against any transcendental structure, “the non-anteriority of Meaning” <...> forms are encounters that have taken form¹³ (Malabou 2015, 49).

¹¹ «Саме можливість “як такого” уможливило, відкриває дар, на який здатна лише людина».

¹² «Чи можемо ми переносити те, що відбувається на рівні природи, до політичного та історії?»

¹³ «Матеріалізм зіткнення <...> не передбачає жодного телосу, задуму чи причини – такий матеріалізм стверджує, всупереч будь-якій трансцендентальній структурі “не-передування значення” <...> що форми є зіткненнями, які набули форми».

Так само і тіло, відповідно до матеріалізму зіткнення, позиціонується як щось, що не дотичне до телосу, задуму і до причини, воно мінливе, як мінливою є пустота і відсутність, з яких (якої) виникають форми, зокрема й тіло. Мінлива форма виникає, щоб розрізнитися. Тіло є однією з форм, до появи якої призводить зіткнення. Коли я бачу тіло, то я за замовчуванням бачу певну ситуацію зіткнення. Інакше кажучи, тіло є однією з інстанцій матерії і однією з інстанцій самого себе, адже, потрапляючи в розрізнення, ми виділяємо інстанції: безпосередньо тіло, плоть, рештки тощо.

Тіло може бути (перебувати в топосі) без мови, але чи може воно бути поза мовою, поза дискурсом? Чи мислиться тіло поза висловлюваннями про нього, яке здійснює організм? Своєю чергою, тілесність не може вислизнути з-під влади самої себе, вона прикута до самої себе, вона прикута до мови, мова є для тілесності тим, що (якщо використати словник Фуко) наглядає і карає. Мати тілесність (я не можу не мати тілесності) – це перебувати в тотальності контролю з боку мови. Я можу висловлюватися про тіло, але не можу висловитися про нього остаточно – і це парадоксально, адже я безсумнівно його маю, я пишу тіло і пишу тілом. А що, якщо лише через подібні практики я щось знаю про нього? Знання про тіло вимагає погляду збоку, хоча б за посередництвом дзеркала. Знання про тіло прив'язує мене до тілесності. Я бажаю знати тіло, знати про тіло, не знаючи його, не знаючи про нього. Припустимо, тіло (моє тіло (чи не змушує «моє» відвернутися мене від тіла?)) відчуває біль, виділяє секретії – чи не є це описом: мене вчать, як саме відчувати біль і як саме поводитися у разі виділення секретій. Знову значення превалює над матеріальністю. Я не можу відчутти біль «як такий», попри те що він *volens-volens* є. Мене навчають больової поведінки (чи тотожні біль і больова поведінка?), яка не є болем. Лише я знаю, як я відчуваю біль, інший про це здогадується, але таке твердження безглузде. Згідно з Людвігом Вітгенштайном:

...that a word has no meaning if nothing corresponds to it. – It is important to note that the word “meaning” is being used illicitly if it is used to signify the thing that “corresponds” to the word. That is to confound the meaning of a name with the *bearer* of the name. When Mr. N. N. dies one says that the bearer of the name dies, not that the meaning dies. And it would be nonsensical to

say that, for if the name ceased to have meaning it would make no sense to say “Mr. N. N. is dead”¹⁴ (Wittgenstein 1999, 20e).

Я знаю, що твердження «відчуваю біль» є тавтологією. Біль відчуває тілесність. А що, коли «ситуація» з тілом є схожою на «ситуацію» з болем? Я знаю лише про власне тіло через те, що я ним є, інші можуть про те лише припускати. Це відхід до соліпсизму? Як бути з тактильністю, з доторком? Як варіант: я торкаюсь до іншого, інший торкається до мене, вмикаються образи, система образів, яка є дискурсивною, це так само мова. Але якщо я спробую призупинити дискурс, поставити його на паузу, то чи зміниться щось, чи оприявниться тіло іншого? Чи хочу я, щоб тіло іншого оприявилось? Все, що я знаю про іншого, обумовлено дискурсом. Наприклад, сексуальні стосунки. Сексуальні стосунки не є стосунками біологічними, вони збагачені, просякнуті дискурсом, складають дискурс, вони є фантазмом. Вони завершуються оргазмом тоді, коли я перебуваю у фантазмі. Спроба аналізу фантазму, сам процес аналізу ризикує залишитися без фіналізації. Сексуальні стосунки не тотожні статевому акту (вірогідно, це властиво тому, що зазвичай називають природним). Сексуальні стосунки потребують фантазму, потребують дискурсу, так само як фантазму і дискурсу потребує тілесність. Сексуальні стосунки є лінгвістичними стосунками (за Лаканом). Тіло позбавлене сексуальних стосунків. Інстинкт? Іноді складається враження, що тіло та інстинкт є оксюморомом.

Висновки. У цьому тексті ми поставили питання й окреслили проблематику тіла у відриві від тілесності. Мова і дискурс, які уможливають владу і контроль над тілом, не є непохитними. Також вони не відкидаються як щось негативне. Питання не просто в тому, що таке тіло і як його осмислити, а й в тому, завдяки яким підставам ми переконані, що воно є саме таким і чому воно має таким залишитися. Досвід не надає нам необхідної бази для тверджень, які спрямовані до майбутнього. Сконструйована деконструктивна мовна гра пропонує дещо іншу логіку мислення концепту, такого концепту, який деконцептуалізує тіло.

¹⁴«...Слово не має значення, якщо йому нічого не відповідає. – Важливо зазначити, що слово “значення” вживається невиправдано, якщо ним позначають річ, яка “відповідає” цьому слову. Тобто значення імені змішують з носієм імені. Коли помирає пан N. N., то говорять, що помирає носій цього імені, а не його значення. Говорити так було б безглуздо, адже, якщо ім'я втрачає своє значення, не має сенсу говорити “пан N. N. помер”».

References

- Agamben, Giorgio. 2005. *Profanations*. Paris: Payot & Rivages.
- . 2011. *Nudities*. Stanford California: Stanford University Press.
- Barthes, Roland. 1980. *Barthes Roland par Barthes Roland*. Paris: Seuil.
- Benjamin, Walter. 2002. "Naples." In *Selected Writings, Volume 1: 1913–1926*, 414–21. Cambridge, London: Harvard University Press.
- Butler, Judith. 1993. *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of "Sex"*. New York & London: Routledge.
- Derrida, Jacques. 1991. *Donner le temps. I. La fausse monnaie*. Paris: Galilée.
- . 2021. "A Conversation with Jacques Derrida about Heidegger." *Oxford Literary Review* 43 (1): 1–61.
- Foucault, Michel. 1971. *L'ordre du discours*. Paris: Gallimard.
- Hénaff, Marcel. 1978. *Sade, l'invention du corps libertin*. Paris: PUF.
- Malabou, Catherine. 2009. *Changer de différence. Le féminin et la question philosophique*. Paris: Galilée.
- . 2015. "Whither Materialism? Althusser/Darwin." In *Plastic Materialities: politics legality and metamorphosis in the work of Catherine Malabou*, 47–60. Durham: Duke University Press.
- . 2020. *Le Plaisir effacé. Clitoris et Pensée*. Paris: Payot & Rivages.
- Meillassoux, Quentin. 2006. *Après la finitude: Essai sur la nécessité de la contingence*. Paris: Seuil.
- Nancy, Jean-Luc. 2000. *Corpus*. Paris: Éditions Métailié.
- Spivak, Gayatri Chakravorty. 2009. "In a Word: Interview." In *Outside the Teaching Machine*, 1–26. New York and London: Routledge.
- Wittgenstein, Ludwig. 1969. *Tractatus logico-philosophicus. Logisch-philosophische Abhandlung*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- . 1999. *Philosophical Investigations*. Malden: Blackwell Publishers Ltd.

Vadym Miroshnychenko

THE BODY: THE POSSIBILITY OF ANOTHER VIEW

In a commonly held view, which is supported by the majority of multi-directional scientific research, the body is understood in purely descriptive terms or is considered in relation to corporeality, culture, cultural practices. Humanities provide a broad understanding of the history of the body, its representation in different cultural periods, focusing on parts of the body and describing it in terms of art, literature, cinema, biopolitics, fashion, etc. This perspective is not necessarily incorrect, however, it is incomplete. It is quite enough to mention Jacques Derrida, Gayatri Chakravorty Spivak, Roland Barthes, Ludwig Wittgenstein, Judith Butler, Giorgio Agamben, or Catherine Malabou to demonstrate the complexity of the issue of a body. The body is presented through different perspectives and according to different researchers' methodological preferences, but all of these need to be integrated into a system. The system has its own inviolable borders and is habituated to them. The body, as a system, iterates itself and reacts to threats and stimuli in a painful and aggressive way, seeking to protect itself and to secure its survival. This is fully consistent with the normative behaviour, yet it does not reflect genuineness (whatever that may imply), and the inflexibility of this viewpoint is somewhat repressive.

More extensive research of the body that incorporates deconstruction (which is not a method, a critic, or an analysis) opens new research horizons and allows for the idea that the body does not necessarily correspond to corporeality, nature, and cultural practices. Rather, there are sufficient grounds to think of the body (at least at the theoretical level) as something individual. In other words, the body emerges in view of the corporeality, as well as omits it, thereby bypassing discourse and the language. The separation of the body reveals itself as accessible due to reviews of certain positions in terms of deconstruction that open paths for the body "as such" in isolation from correlations. The body "as such" resides in the language game and, in doing so, separates itself from corporeality and becomes deconceptualized.

Keywords: body, corporeality, materiality, the body "as such", Jacques Derrida, deconstruction, nature, thinking, culture.

Матеріал надійшов 31.01.2023

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)